

Peter Madsen

Lazarillo's Confession

English Summary

In Friedrich Schlegel's 'Letter on the Novel' Fielding is opposed to Sterne, i.e. vulgar realism as opposed to spiritual form and inward imagination. The short anonymous novel about Lazarillo is here taken as an early specimen of novelistic realism and thus as part of the origin of the trend in the history of the genre, which is the object of Schlegel's elitist scorn. At the background of depictions of contemporary poverty, Lazarillo de Tormes is read along the line of Humanist Christianity, represented by Vives. Various implicit references to the Bible are highlighted. At the level of form the autobiographical first-person narrative is seen in the light of confession and juridical testimony in a period strongly marked by the Inquisition.

Peter Madsen

Professor i litteraturvidenskab ved Københavns Universitet. Blandt de seneste publikationer er bidrag til Christopher Prendergast (udg.): *Debating World Literature* (Verso, 2003) og Franco Moretti (udg.): *The Novel*, vol. 2 (Princeton UP, 2006). Udgav i 2005 et udvalg af *Tusind og en nats eventyr* med efterskrift (Vandkunsten).

Lazarillos bekendelse

Friedrich Schlegel lader i »Brev om romanen« brevets afsender give udtryk for denne formaning til dets kvindelige modtager:

»Lad mig ved denne lejlighed udøse, hvad jeg længe har haft på hjerte.

Jeg har ofte med forundring og indre forbitrelse set tjeneren bringe stabler af bøger ind til Dem. Hvordan kan De dog røre ved de smudsige bind med Deres hænder? – Og hvordan kan De dog tillade de forvirrede, udannede fraser at få adgang til sjælens helligdom gennem Deres øjne? I timevis overlade Deres fantasi til mennesker, som De ville skamme Dem over at veksle blot nogle enkelte ord med ansigt til ansigt? - Det tjener sandelig ikke til andet end at slå tiden ihjel og fordærve fantasien! De har læst næsten alle dårlige bøger, fra Fielding til Lafontaine. Spørg Dem selv, hvilket udbytte De har haft heraf. Selv Deres hukommelse kaster vrage på det uædle skidt, som en fatal ungdomsvane har gjort til et behov for Dem; det, som må skaffes til veje på så rastløs vis, bliver straks glemt igen.

Men De husker måske stadig, at De engang elskede Sterne og ofte morede Dem med at antage hans manér, halvt for at efterligne, halvt for at spotte. Jeg har endnu nogle spøgefulde af den slags breve fra Dem, som jeg vil passe omhyggeligt på. - Sternes humor havde altså gjort et bestemt indtryk på dem; selv om det ikke ligefrem var en idealt skøn form, så var den dog en form, en åndrig form, som Deres fantasi derved opnåede; og et indtryk, der forbliver så bestemt for os, at vi kan bruge og gestalte det til spøg og alvor, er ikke spildt. Og hvad kan have en mere grundlæggende værdi end det, som på en eller anden måde stimulerer eller nærer vores indre dannelses spil.

De føler selv, hvordan Deres morskab ved Sternes humor var ren og af en helt anden natur end den anspændelse af nysgerrigheden, som en helt igennem dårlig bog ofte kan aftvinge os, samtidig med at vi finder den dårlig.«¹

Disse formuleringer er interessante for en betragtning af romanens receptionshistorie og etableringen af en kanon inden for romangenren. Sterne eller Fielding, det er så at sige det valg, brevet maner til overvejelse af. Selve dette at røre ved smudsige bind er afsættet: hvordan kan De dog gøre det! Bindene er smudset til af de mange hænder, der har rørt dem; bøgerne hidrører måske fra lejebiblioteker, under alle omstændigheder har mange haft dem i hænde. Derudover er de præget af uuddannede sprogformer. Dannelse er et centralt anliggende, og dannelse indebærer afstand fra det vulgære: disse romaners personer er sådanne, som man burde skamme sig over at veksle »blot nogle enkelte ord med«. Den slags bør ikke få adgang til »sjælens hellighed« gennem læserindens øjne og påvirke hendes forestillingsevne eller fantasi, som kan blive fordærvet gennem denne læsning. En anden indre evne, hukommelsen, afviser denne læsning ved at glemme den: den er flygtig, forbigående, ligesom fremskaffelsen af bøgerne er fortravlet. Så er Sterne ganske anderledes læsning, måske ikke perfekt, men hans humor er dog »en åndrig form«, der appellerer til fantasien på ganske anderledes frugtbar vis end Fieldings romaner. Indtrykket er varigt, det »stimulerer eller nærer vores indre dannelses spil«. Varighed, inderlighed og fantasi, sjælens hellighed og åndrig form, modsat u-dannede sprogformer, hastværk og mennesker, man burde vægre sig ved at tale med. Brevets formuleringer er betydningsfulde: de artikulerer en konfrontation, der siden har været fremtrædende i litterær elitetænkning: den bredt læste litteratur associeres med vulgaritet og mangel på dannelse, mens den sande litteratur er stimulerende for inderlig sjælfuldhed og præget af åndfuld form: forestillingsevnen mod den fornedrede og for den dannede læsers forestillingsevne fornedrende virkelighed. At dannelse skulle være et spørgsmål om inderlighed og åndfuld form er ingen selvfølge, Friedrich Schlegels samtidige, Goethe, var talsmand for en verdensdannelse, der netop var tænkt i modsætning til verdensfjern inderlighed.

Schlegels synspunkt (det er næppe nogen utidig tilsnigelse at tillægge ham de synspunkter, der kommer til udtryk i brevet) angik en dannelseselites litterære horisont og havde karakter af anbefaling. Et par århundreder tidligere, i 1559, etablerede den katolske kirke den første version af *Index librorum prohibitorum* over de bøger, som de troende i princippet ikke måtte læse, fordi de repræsenterede en fare for troen og sæderne. Blandt de forbudte bøger var den anonymt udgivne *Lazarillo de Tormes*, som formentlig udkom i 1552 eller 1553, men kun kendes fra tre optryk fra 1554. Den lille bog blev en betydelig succes, som ikke bekom de kirkelig myndigheder, således som placeringen på *Index* vidner om det. Senere udkom en udrenset udgave. Her har vi en bog med stor udbre-

delse, hvis personer langt overvejende er af den slags, som dannede mennesker helst vil undgå. En bog, som var et af elementerne i traditionen bag Fieldings romaner og kan hævdes at være begyndelsen på om ikke romanen eller den moderne roman, så i hvert fald én linje i romanhistorien, den realistiske jeg-roman med brod imod de etablerede miljøer og forestillingsmønstre. At der var tale om en slags realisme, set fra samtidens synspunkt, har vi et vidnesbyrd om fra den engelske oversætter, David Rowland, som ledsager sin oversættelse fra 1586 med en bemærkning om, at ved siden af meget snavs er her også en sand beskrivelse af forskellige spaniere. Således at gennem læsning heraf kan sådanne, som ikke har rejst i Spanien, lige så vel erkende mange af dette lands manerer og vaner som dem, der har været der længe.² Et sandt billede af et lands vaner og manerer var ikke noget man ville forvente fra ridderromaner eller hyrderomaner. Den lille anonyme roman repræsenterede noget nyt, et vidnesbyrd fra neden om et samfund i krise. Ikke sådan at forstå, at der ikke i den daværende skriftkultur var skildringer af den spanske virkelighed (det var der blandt andet i de humanistiske forfatters politiske skrifter³), ej heller sådan at forstå, at der ingen skildringer var i jeg-form (det var der blandt andet i oversættelser af Apuleius og Lukianos), og selvbiografien var ikke alene med Augustins Bekendelser en velkendt form, den var som jeg skal komme tilbage til det også en udbredt genre. Men Lazarillo forenede jeg-formen med en levnedsskildring, der leverede et panorama af det spanske samfund set nedefra: »ingen [af de tidligere beskrivelser af de lavere lags liv] havde det strukturelle enhedspræg og den fornemmelse for udvikling og vækst, som kunne føde en genre«. ⁴ Og det var en skildring, der vandt genklang, ikke alene i Spanien: oversættelser til adskillige sprog fulgte hurtigt efter udgivelsen i Spanien. Der er dem, der mener, at pícaro-romanen først starter med Mateo Alemans *Guzman de Alfarache*, hvis første del kom i 1599, og det er da eksempelvis også den, der i tysk oversættelse ligger bag Grimmelshausens *Simplicissimus*. Men *Lazarillo* har under alle omstændigheder mange af de træk, man almindeligvis forbinder med pícaro-traditionen: den forslagne – og ofte forslæde – knægt, der klarer sig igennem med kneb og undvigelser i en nådesløs verden, hvis sociale karakter rulles op for læserens blik igennem heltens oplevelser undervejs i mødet med såvel samtidens geografi som dens hierarki.

Imidlertid kan allerede bestræbelsen på at indordne en bog under en genre eller en type meget let føre til, at den specifikke bog ikke længere læses. Så lad os se på den lille bog, så kan enhver gøre sig sine tanker om, hvad den kan minde om. Den fulde titel er *Lazarillo de Tormes Levned, hans Oplevelser og Genvordigheder*⁵ – *La vida de Lazarillo de Tormes, y de sus fortunas y adversidade*.⁶ Allerede diminutiven Lazarillo kan rumme

et nedladende moment, men endnu mere er der grund til at være opmærksom på navnets kerne: Lazaro. Det er fuld af religiøse konnotationer. Navnet optræder to steder i det nye testamente: Jesus opvækker en Lazarus fra de døde (*Johannes* 11: 18, 30, 32, 38), og – nok så vigtigt – Lazarus er en fattig, der som den eneste i Jesus parabler er navngivet (*Lukas*, Kap 16: 19-31). Han ligger ved en rig mands port, fuld af sår, og ønsker at »mættes ved det, som faldt fra den riges bord«. De dør begge og Lazarus »blev henbaaren af englene i Abrahams skød«, men den rige mand kommer »i pine« i dødsriget og ønsker, at Lazarus skal lindre hans smerte. Abraham siger da: »Barn! Kom i hu, at du har fået dit gode i din livstid, og Lazarus ligeså det onde; men nu trøstes han her, og du pines« (25). Den lidende, der genopstår (som Jesus), og den fattige, der trøstes i dødsriget, mens den rige pines. Det er ikke til at tage fejl af, at der i selve navnet er anlagt en tematik af samfundskritisk art – dog således, at Lazarillo stræber efter trøsten i levende live.

Fattigdom var en realitet, en meget påtrængende realitet i datidens Spanien. Og fattigdom var samtidig et spørgsmål, der optog den tidlige humanisme. Det 16. århundrede var præget af betydelig vækst i byerne, som tiltrak mange fattige og gjorde deres vilkår så meget desto tydeligere.⁷ Fænomenet var ikke blot spansk. En fransk skribent skildrer i 1596 situationen i Paris sådan: »mængden i gaderne var så stor, at det var umuligt at trænge igennem; de er blotte masker og billeder af døden, nøgne og klædt i laser«. Et paveligt skrift fra Sixtus V klager i 1587 over, at tiggere i Rom »fylder ikke alene offentlige steder og private huse, men også selve kirkerne med deres stønnen og skrig; de strømmer omkring som vilde dyr, uden andet mål end at lede efter føde« (»RP«, p. 877,1).

Den åbenlyse sociale nød affødte protester fra datidens gryende humanisme, mest gennemgribende fra Erasmus, Thomas More og spanieren Luis Vives, som levede i eksil. Sidstnævnte var den mest indflydelsesrige i Spanien. I *De Subventione Pauperum* (Om støtte til de fattige) fordømmer han privat ejendomsret. I en plan til løsning af fattigdomsproblemerne i Brügge gennem fuld beskæftigelse henviser han til, at Naturen, Guds redskab, har ment, at alt skal være fælles ejendom:

»Først og fremmest anbragte [...] Naturen, hvormed jeg mener Gud, eftersom Naturen ikke er andet end hans vilje, alt, hvad den havde skabt, i dette verdens hus uden lås og slå som dens skabningers fælles besiddelse [...] Det som Naturen således rundhåndet gav til os i fællesskab, sætter vi bort, skjuler det, lukker det inde, forbyder adgang til det, lukker det inde bag hegn, mure, låse, jern, våben, og endelig med love [...] Intet tilhører i virkeligheden no-

gen. En tyv er, vil jeg sige, en tyv og en svindler, han som spiller sin rigdom bort, holder den i skuffer, forøder den på middage eller spil, på overdrevet pompøst udstyr eller flitterstads af guld eller sølv [...] og endelig: den som ikke deler alt, hvad han besidder, ud over det, som Naturens nødvendighed kræver, med de fattige, han er en tyv [...]« (»RP«, p. 877,2).

Vives projekt er en slags velfærdsstat, hvor det offentlige (byen) opfylder de fattiges behov og gennem arbejde og uddannelse skaber grundlag for løsninger af deres problemer (878,1). Sådanne synspunkter kunne støtte sig til nogle af kirkefædrene, særlig Ambrosius. og de var meget indflydelsesrige. Javier Herrero skriver, at »Vives' *De Subventione Pauperum* dominerede spansk social tænkning århundredet igennem« (»RP«, p. 872,2).

En fattiglov fra 1540 gav anledning til stor diskussion. Loven sigtede mod en generel udvisning af de fattige fra byerne. Den indebar forbud mod omstrejfen i hele riget og mod tiggeri i byerne: »Kun den fattige, der er blevet godkendt som sådan af præsten i hans sogn og havde modtaget en tilladelse fra de lokale myndigheder, kunne tigge, og da kun i sin hjemby. Eftersom de fleste af de fattige i byerne (...) var kommet dertil på grund af arbejdsløshed og hungersnød i landområderne, var den generaliserede udvisning ensbetydende med massakre gennem sult på en betydelig del af befolkningen« (»RP«, p. 883,1). Et skrækindjagende billede af fattigdommen, som er hentet fra Miguel Giginta, en af tidens største reformpolitikere (»RP«, p. 880, 1-2), kan give et indtryk, under hvilke vilkår en type som Lazarillog levede, eller måtte leve, hvis han ikke kæmpede sig ud af fattigdommen:

»Der [i gaderne] vil du se fortabte drenge og piger, tynde, stønnende, skurvede, fulde af sår, forkrøblede, ramt af alle mulige sygdomme, og ældre og yngre mænd med så ilde en farve og mange med et sådant dødlignende skær, at de ligner et billede af fordømte sjæle. [...] [L]ad os gå ud om morgenen til hospitalerne ved den tid, hvor de tager imod de syge, og De vil se hvor mange der kommer dertil fra gaderne og allerede er så godt som døde; og hvor mange der blot må gå tilbage, fordi der hverken er senge eller føde, og de må vandre udslukte indtil de kaster sig på en eller anden mødding, eller falder om, hvor de måtte befinde sig, når de besvimer for dér at dø af fortvivlelse og opgivelse af ethvert håb [...]« (»RP«, p. 883,1)

Hvordan tager den anonyme roman nu alt dette op? Det gør den på mere end én måde. Selve det skildrede miljø er langt hen præget af fattigdom,

så forbindelsen er meget direkte. Dertil kommer, at levnedsskildringen er henvendt til, hvad man må formode er en højt placeret gejstlig. Endelig er det sådan, at ikke blot navnet, men også flere sproglige træk peger i retning af forholdet mellem fattigdom og kristendom.

Hvad sker der i bogen? Lazarillo beretter, hvem hans forældre var. Da han var 8 år gammel blev hans far anklaget for at have 'åreladt' de korn-sække, det var hans arbejde at bringe til en mølle. Det medicinske udtryk 'åreladt' peger muligvis i retning af helbredelse gennem lettelse af for højt tryk; ud fra en humanistisk-kristen betragtning kan det at tage en overskuds-værdi i så fald være ensbetydende med at 'helbrede' dens indehaver. Som følge heraf blev han forvist og måtte deltage i krig mod 'maurerne': »Og sammen med sin herre endte han som tro tjener sit liv« (L, p. 10). Han følger sin herre i tykt og tyndt og lader sit liv sammen med sin herre 'som tro tjener': udtrykket følges her op med en konsekvens, der gør det absurd. Moderen tager et arbejde, der medfører kontakt med en neger, der bliver hendes elsker og hjælper hende med daglige fornødenheder, hvad der fører til en mørkhudet lillebroder. Imidlertid er negerens hjælp tyvekoster, så han bliver »pisket og dryppet med kogende olie« (L, p. 11) og moderen må ride på æselryg gennem gaderne og »modtage de sædvanlige hundrede piskeslag« (L, p. 11). Derefter tager hun arbejde på en kro og får etableret Lazarillo som tjener for en blind (L, p. 12), som behandler ham meget hårdt, samtidig med at Lazarillo spiller ham forskellige puds. Herefter tager Lazarillo tjeneste hos en præst, som er endnu mere påholdende end den blinde. Også ham løber han om hjørner med og får sin straf for det. Hans tredje herre er en fattig adelsmand, som forsøger at opretholde sin adelige selvforståelse. I forhold til ham optræder Lazarillo forstående og hjælpende. Skildringen af disse tre tjenesteforhold fylder det meste af teksten. Ganske kort skildres tjenesten hos en »barmhjertig broder«, en munk, altså. Derefter tjenesten hos en afladskræmmer og siden hos en kapellan, i hvis tjeneste han begynder at stige op i samfundet. Efter yderligere en kort beskrevet tjeneste får han arbejde, eller rettere embede, som udråber – en broget funktion, der både omfatter udråben af varer og udråben af straffedes forbrydelser. Det er nu sådan, at han i denne position kommer i forbindelse med en højerestående præst, som opfordrer ham til at gifte sig med sin tjenestepige. Resultatet er en *menage à trois*, der er til stor fordel for Lazarillo, som modtager forskellige gunstbevisninger fra præsten. Men rygter svirrer og konflikter opstår, som dog bliver bilagt. Lazarillo sammenfatter resultatet i bogens sidste sætning: »Ved denne tid var jeg fuldt ud tilfreds og så lykkelig som man kan være« (L, p. 92).

Alt dette er, hvis man følger den tidligere citerede engelske oversætter,

en realistisk skildring af forholdene i datidens Spanien. Forskere har fundet frem til forlæg i ældre litteratur for en række af begivenhederne, men det forhindrer jo ikke at skildringerne rammer den faktiske virkelighed.

Under alle omstændigheder: der er tale om en opstigning i samfundet, som er ledsaget af en indforståethed med en relation, der ikke lader noget tilbage at ønske i forhold til den, der gav anledning til moderens ulykke – lige bortset fra, at der ikke er tale om tyveri, dvs. brud på herskende lov.

Ud fra herskende normer er Lazarillo naturligvis en gavtyv, der bevæger sig ikke alene på kanten af lov og normer, men også hinsides dem. Imidlertid: hvis de humanistiske idealer gøres gældende, så tager det sig ganske anderledes ud. Begivenhederne bliver rullet op for læserne, men de er ledsaget af – bliver faktisk præsenteret gennem – konkrete formuleringer, det er væsentligt at være opmærksom på.

Moderens elsker, negeren Zaide, stjæler for at støtte sin elskerinde og hendes barn (og siden børn), altså ud fra menneskekærlighed eller ligefrem familieomsorg. Skildringen af disse aktiviteter ledsages af en interessant bemærkning: »Der er ingen anledning til at forbavses over at en præst eller en munk stjæler, den ene fra de fattige og den anden fra sit kloster, for at hjælpe sine hengivne sjæle [para sus devotas] eller andre, når man ser at en fattig slave som denne dreves dertil af kærlighed.« (*L*, p. 11) Implikationen er,⁸ at disse munke stjæler fra de fattige eller fra deres kloster for at hjælpe deres elskerinder og de børn, der er kommet ud af disse forhold. Formuleringen er paradoksalt for så vidt som den vender sammenligningen på hovedet: meningen er, at der ingen grund er til at forbavses over Zaides tyverier for hans elskedes og børnenes skyld, når man tænker på, hvordan munke gør noget lignende. Den retoriske finte er naturligvis, at spørgsmålet er, hvem der forbavses over hvad? Eller rettere: hvorfor retsforfølge nogen, der blot ud af kærlighed gør, hvad der er almindeligt blandt munke.

Faderens tyverier giver anledning til en endnu stærkere sammenligning, som på den ene side er implicit, men på den anden side henter sammenligningsgrundlaget fra Det nye testamente: da man har beskyldt ham for at årelade sækkene, bliver han fængslet, og han »bekendte alt, nægtede intet, og led forfølgelse for retfærdigheds skyld« (*L*, p. 9). Det er nu sådan, at udtrykket »bekendte alt, benægtede intet« i Johannes-Evangeliet anvendes i forbindelse med Johannes Døberens (I.20), således at Lazarillos fader sættes i Johannes Døberens sted. At lide forfølgelse for retfærdigheds skyld [por justicia] forbindes med Mathæus V.1: »Salige ere de, som ere forfulgte for retfærdigheds skyld, thi himmeriges rige ere deres.« Meningen med por justicia kan pege i to retninger: 'fordi de er

retfærdige, er de forfulgte’; eller: ‘de (rets)forfølges, fordi det er i overensstemmelse med retfærdighed’. Tekstens pointe er så, at hvad der tager sig retfærdigt ud, set fra det herskende retsvæsens synsvinkel, går imod den kristne retsnorm, som er fastlagt i Bjergprædikenen. Og som svarer til den humanistiske strømningens opfattelse af kristendommen.

Eksemplet er ikke enestående, men lad os se på den ramme, levnedsskildringen er sat i. Bogen begynder med en Prólogo, som er bemærkelsesværdig og værd at følge i detaljer. Den begynder med forskellige betragtninger af i bred forstand æstetisk karakter: Det er godt at stoffet kommer til andres kundskab, måske det kan være til behag eller nytte; hvorfor skrive, er det æren, etc. Rigtig interessant bliver det efter disse relativt konventionelle betragtninger: »idet jeg tilstår, at jeg ikke er bedre end mine naboer, så vil det ved denne bagatel, som jeg skriver i min plumpe stil, ingenlunde være mig ubehageligt at man læser bogen, samt at alle der læser den finder behag deri og ser, at der virkelig lever en mand der har udstået så mange ulykker, farer og genvordigheder.« (*L*, p. 6). Vi har at gøre med en jeg-fortælling, og med prologens formuleringer er der tale om en sandhedsfordring: den, der fortæller, lever virkelig: Lazzarillo er en virkelig person, der her fortæller sin livshistorie, som dermed, per implikation, også er virkelig, realistisk. Virkelighedsforankringen er her knyttet til narratoren, jeg-fortælleren, der igennem prologen situeres som virkelig person. I så fald er den, prologen er henvendt til, også virkelig, ‘Deres Nåde’, som på sæt og vis er bogens anden hovedperson, set ud fra prologens synsvinkel. Ved siden af, hvad der ellers måtte være af referencer i bogen, er Augustins Bekendelser et uundgåeligt ekko: en virkelig persons redegørelse for egen udvikling. Og bekendelsen som diskursiv form må ved siden af det retslige vidnesbyrd være et af de mere principielle mønstre bag teksten. Det sene 1400-tal og 1500-tallet var præget af inkquisitionens virksomhed – og det myldrede i perioden med selvbiografiske skrifter af forskellig art: opdagelsesrejsende, soldater og conquistadorer osv. aflagde vindesbyrd. Man aflagde rapport som var man blevet afkrævet en sådan.

»Fordringen om at klare sig i en kirke-politi-stat, hvor ethvert individ når som helst kunne blive beorderet til at fremlægge de mest intime sider af sit liv som en caso, kan meget vel have været en stimulus til udviklingen af den selvbiografiske genre i det 16. århundredes Spanien. [...] Den blotte tilstedeværelse af inkquisitionen, og den meget reelle risiko for at man kunne bliver afkrævet en – fuldstændig – redegørelse for detaljerne i sit liv, gjorde hver levende sjæl til en potentiel selvbiograf.«⁹

»Deres Nåde« har – og her hører vi måske ekkoet af inkquisitionens fordringer – anmodet Lazarillo »om at skrive og fortælle tingene meget udførligt« (*L*, p. 6). Det er en helt afgørende formulering, der har givet anledning til stor diskussion. På spansk lyder det sådan: »Y pues Vuestra Merced escribe se le escriba y relate el caso muy por extenso, paresciome no tomalle per el medio, sino del principio, porque se tenga entera noticia de mi persona«,¹⁰ dvs: »Og eftersom Deres Nåde skriver at jeg skal skrive til Dem og redegøre for sagen i detaljer, mener jeg, at jeg ikke skal begynde med midten, men fra begyndelsen, for at der skal blive givet fuld besked om min person.« Et af de springende punkter er udtrykket '*el caso*', som kan betyde 'sagen', gerne retsligt, men også som i udtrykket: »sagen er, at...«. I så fald ligger betydningsfeltet fra 'det, det drejer sig om' til 'retstilfældet' (den danske oversættelse siger blot »tingene«). Er der tale om, at Deres Nåde skal få fuld besked, eller om, at der skal gives fuld besked i almindelighed, dvs. til læserne af bogen? Det sidste synes at være tilfældet, eftersom prologens sidste sætning entydigt angår en flerhed af personer: »Og ligeledes for at de folk, der har arvet fornem stand, må betænke hvor lidt dette bør regnes dem til ære, da lykken har været med dem, og hvor meget mere de folk har udrettet hvem lykken har været imod, når de ved at ro kraftigt og behændigt er nået i sikker havn.« (7) Vi kan da tænke os, at 'Deres Nåde' tilhører den første gruppe, mens Lazarillo tydeligt nok tilhører den anden gruppe. I den lille romans løb stiger han, hvor beskeden slutpositionen end er, ved egen hjælp, op i samfundet. Betragtet strukturelt som roman, kan man bemærke, at der er en betydelig lighed mellem udgangspositionen og slutpositionen, i begge tilfælde er det via en elskovsforbindelse, der kommer mad og goder til hjemmet – moderens med negeren, Lazarillo med præstens elskerinde. Begge forbindelser er efter tidens normer illegitime. Fra at have været outsider, der er udsat for sine herrers forgodtbefindende, er Lazarillo blev etableret, men i en permanent illegitim situation.

Det kan meget vel forholde sig sådan, at den 'sag', *el caso*, som Lazarillo er blevet udfrikket om af 'Deres Nåde', netop er denne *menage à trois*, som da også i slutkapitlet omtales som 'sagen': »ingen har da heller hørt os omtale denne sag«, skriver Lazarillo. Det er ikke til at se bort fra, at der i ønsket om at få – udførligt – rede på 'sagen' kan ligge et moment af potentiel anklage. Så meget desto mere interessant er det da, at Lazarillo omhyggeligt understreger, at præsten er 'Deres Nådes' underordnede, således at præstens adfærd må være et anliggende for 'Deres Nåde', men ikke nok med det, han er 'Deres Nådes' ven. Implikationen må være, at hvis 'Deres Nåde' skal bebrejde Lazarillo noget, så er der så meget

desto mere grund til kritik af 'Deres Nådes' ven, som er den, der for det første har taget sin tjenestepige som elskerinde og har fået flere børn med hende, og for det andet har arrangeret ægteskabet mellem hende og Lazarillo.¹¹ Det forekommer mig nærliggende at forbinde dette venskabsforhold med prologens understregning af, at bogen er henvendt til »de folk, der har arvet fornem stand osv.«. Disse folk – er implikationen, for mig at se – må gennem læsningen blive foranlediget til at spørge sig selv, hvorvidt de – i betragtning af deres egen stands adfærd – har ret til at fordømme en fattig mand, der klarer sig, som han nu bedst kan under de givne omstændigheder. I så fald er der ikke alene tale om en anklage mod den sociale situation og en anklage mod tidens hykleri, sådan som den skildres i mangfoldige udgaver i den direkte beskrivelse i bogen, men der er også igennem selve rammen for bogen langt an til en kritisk distance til tidens herskende lags opfattelse af de fattiges vilkår. Det ville stemme meget godt med en tilknytning til tidens reformhumanisme.

Noter

- 1 Friedrich Schlegel: *Athenäum fragmenter og andre skrifter*, udvalg og oversættelse Jesper Gulddal, København 2000, pp. 223-4.
- 2 William Nelson: *Fact or Fiction. The Dilemma of the Renaissance Storyteller*, Cambridge, Mass. 1973, p. 63.
- 3 Herom Javier Herrero: »Renaissance Poverty and Lazarillo's Family: The Birth of the Picaresque Genre«, i *PMLA*, Vol. 94, No. 5 (Oct 1979), pp. 876-86, bla. i note 1.
- 4 Herrero loc.cit. (se note 3) – under henvisning til Claudio Guillén.
- 5 Oversat af F. Gigas, København 1945.
- 6 Jeg benytter edición de Francisco Rico, Madrid 1998. Herefter forkøret *L*.
- 7 Jeg bygger her og i det følgende på Herrero loc.cit. I det efterfølgende henviser »RP« hertil.
- 8 *L*, p. 19 (se note 6).
- 9 David Gitlitz: »Inquisition confessions and Lazarillo de Tormes«, i *Hispanic Review*, Winter 2000; 68, 1: 54 og 59.
- 10 *L*, pp. 10-11.
- 11 Cf. vedrørende venskabsforholdet note 14 i Douglas M. Carey: »Lazarillo de Tormes and the Quest for Authority«, i *PMLA*, Vol. 94, No.1 (Jan. 1979), pp. 36-46 – i denne artikel understreges i øvrigt konfessionsmomentet.

